

8. Кримінальний кодекс Королівства Нідерландів (Wetboek van Strafrech). URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf.

9. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

10. Конвенция о компьютерных преступлениях. Таблица подписей и ратификации договора 185 по состоянию на 24/01/2021. 2021. URL: https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=pKPqlhg2.

11. Кримінальний кодекс Королівства Швеція (Brottsbalk). URL: http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/ugolovnyj_kodeks_shvecii.

12. Klaus Weber (Hrsg.) Creifelds Rechtswörterbuch. München : Verlag C.H. Beck, 21, neu bearbeitete Auflage. 2014. – 1573 с.

13. Кримінальний кодекс Італійської Республіки (Codice penale). URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/10/14/dei-delitti-contro-la-pubblica-amministrazione>.

14. Кримінальний кодекс Російської Федерації. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>.

15. Кримінальний кодекс Республіки Сербія. URL: <http://www.barkakanizsa.com/downloads/pdf/BTK.pdf>.

16. Кримінальний кодекс Естонської Республіки. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6462/file/Estonia_CC_as_of_2002_ru.pdf.

17. Кримінальний кодекс Угорщини. URL: http://www.police.hu/sites/default/files/2012_evi_c_torveny.pdf.

18. Entstehung der Humanforschungsgesetzgebung. *Bundesamt für Gesundheit*. URL: <https://www.bag.admin.ch/bag/de/home/medizin-und-forschung/forschung-am-menschen/entstehung-humanforschungsgesetz.html>.

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.39>

ФАСР І.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ ЩОДО ІНОЗЕМЦІВ

FORENSIC CHARACTERISTICS OF LUCRATIVE-VIOLENT CRIMES COMMITTED AGAINST FOREIGNERS

За результатами проведених досліджень сформовано криміналістичну характеристику корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців, охарактеризовано зміст її основних елементів (предмета злочинного посягання, способу скоєння злочину, обстановки та слідової картини, особи потерпілого-іноземця та особи злочинця).

Спосіб скоєння корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців передбачає такі елементи: підготовку, безпосереднє скоєння, приховування. Під час підготовки здійснюється вибір і вивчення майбутньої жертви (застосовуються розвідувальні дії, суттєву роль відіграє віктимна поведінка іноземця); відбувається підбір засобів і знарядь скоєння злочину, розроблюється план злочинних дій, визначаються ролі співучасників, застосовуються заходи щодо забезпечення алібі. Безпосередній спосіб реалізації злочинного наміру залежить від виду конкретного злочину, однак він пов'язаний із застосуванням фізичного та психічного насильства. Особливим є те, що злочинці розраховують на тимчасовість перебування іноземця на території

© ФАСР І.В. – здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістики та судової медицини (Національна академія внутрішніх справ)

України, що жертва злочину не матиме можливості звернутися до правоохоронних органів.

Слідова картина корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців, складається з матеріальних та ідеальних слідів. Застосування фізичного насильства зумовлює формування інформативної слідової картини (слідів-відображень, слідів-предметів, слідів-речовин).

Найчастіше потерпілими від корисливо-насильницьких злочинів є громадяни держав, які мають з Україною спільні кордони, нерідко злочини скоюються на території проживання певних етнічних діаспор щодо їхніх представників.

Злочинець має корисливий мотив, типовим є наявність злочинного досвіду, у низці випадків злочинець теж є іноземцем.

Важливість вивчення характеристики потерпілого-іноземця від корисливо-насильницьких злочинів пояснюється певною вибірковістю дій злочинця, яка демонструє взаємозв'язок між ними, і впливає на мету, мотив, місце, час, способи скоєння та приховування злочину.

Обґрунтовано вагоме значення криміналістичної характеристики для формування методики розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців.

Ключові слова: *методика розслідування, предмет злочинного посягання, спосіб скоєння злочину, слідова картина, особа злочинця, особа потерпілого.*

Based on the results of the research forensic characteristics of lucrative-violent crimes committed against foreigners were formulated, the content of its main elements was characterized (subject of criminal encroachment, method of crime commission, the environment and trace picture, the identity of the criminal and the victim).

Methodology of lucrative-violent crimes commission against foreigners includes the following elements: preparation, actual commission, concealment. In the course of preparation victim is selected and studied (reconnaissance activities are performed, the victim's behavior is of significant importance); the means and instruments of crime commission are chosen, a plan of criminal actions is developed, the roles of accomplices are determined, and measures are taken to ensure an alibi. The direct method of criminal agenda achievement depends on the type of specific crime, but it is associated with the use of physical and psychological violence. It must be noted that criminals rely on the temporary stay of a foreigner within the territory of Ukraine, that the victim of the crime will not be able to contact law enforcement agencies afterwards.

The trace picture of lucrative-violent crimes committed against foreigners consists of material and non-material traces. The use of physical violence results in informative trace picture (reflections, objects, substances defined as traces).

The most common victims of lucrative-violent crimes are citizens of states sharing its borders with Ukraine, often crimes are committed in the territory of certain ethnic diasporas in relation to their representatives.

The criminal has a lucrative motive, typically it's a person with criminal records, in some cases the criminal is also a foreigner.

The importance of studying the characteristics of a foreign victim of lucrative-violent crimes is explained by a certain selectivity of the offender's actions, which demonstrates the relationship between them and affects the purpose, motive, place, time, ways of crime commission and concealment.

The importance of forensic characteristics for the formulation of methods used to investigate lucrative-violent crimes committed against foreigners is substantiated.

Key words: *investigation methodology, subject of criminal encroachment, method of crime commission, trace picture, criminal's identity, victim's identity.*

Вступ. Варто констатувати, що нині вдосконалюються способи підготовки, скоєння, приховування корисливо-насильницьких злочинів, що викликає проблеми їх розслідування. Скоєння корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців сприяє особливий суспільний резонанс, оскільки, крім заподіяння шкоди людині – потерпілому від злочину, завдається шкода

іміджу України як цивілізованої європейській державі. Як свідчать статистичні дані Офісу Генерального прокурора, кількість скоєння цих злочинів є значною. Зокрема, протягом 2019 року потерпілими від злочинів стали 1924 іноземці [1], за 10 місяців 2020 року від злочинів статусу потерпілого набуло 919 іноземців [2]. Однак і ці цифри не показують реального стану справ, є заниженими внаслідок латентності злочину. Окрім того, зниження кількості скоєних щодо іноземців злочинів у 2020 році пов'язано з негативними наслідками пандемії COVID-19, запровадженням карантинних заходів у всьому світі, обмеженням міжнародних контактів на фінансових і туристичних ринках.

Водночас у нашій державі спостерігається тенденція до збільшення скоєних корисливо-насильницьких злочинів унаслідок економічної кризи, зубожіння населення, й нерідко жертвами таких посягань є іноземці – особи, які володіють особливим правовим статусом, водночас характеризуються ознаками вразливості, соціальної незахищеності. Це вимагає від правоохоронних органів вжиття додаткових заходів для забезпечення безпеки, прав і свобод іноземців, а також із метою реалізації запобігальної та правозахисної функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розслідування корисливо-насильницьких злочинів досліджували В.В. Тищенко, Ю.А. Кричун, А.В. Хірсін. Окремі питання розслідування злочинів, скоєних іноземцями, висвітлено в роботах П.Г. Назаренка, С.С. Кудінова, М.М. Шикоряка. Однак у наукових джерелах не висвітлено особливостей розслідування злочинів, де потерпілим є іноземець. Зважаючи, що, як засвідчили емпіричні дані, найчастіше іноземці стають потерпілими від корисливо-насильницьких злочинів, ми обрали саме такий аспект дослідження.

Постановка завдання. Завданням наукової статті є формування криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців. З цієї метою варто надати загальну характеристику корисливо-насильницьких злочинів і криміналістичну характеристику злочину як категорії криміналістики, визначити особливості криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців: предмета злочинного посягання, способу скоєння злочину, обстановки та слідової картини злочину, потерпілого-іноземця та особи злочинця.

Результати дослідження. Варто навести думку М.І. Мельника, що корисливо-насильницькі злочини – це суспільно небезпечні діяння, які характеризуються корисливою мотивацією та насильницьким способом скоєння. Їхня підвищена суспільна небезпечність зумовлена тим, що вони одночасно посягають на кілька об'єктів кримінально-правової охорони – на власність і особу (здоров'я, особисту свободу, гідність, життя). Посягання на особу під час скоєння корисливо-насильницьких злочинів є засобом досягнення корисливої мети для заволодіння майном, правом на нього, примушування до скоєння інших дій майнового характеру. Насильство, яке застосовується під час скоєння корисливо-насильницьких злочинів, може бути фізичним або психічним. Суб'єктивна сторона корисливо-насильницьких злочинів характеризується умисною формою вини у вигляді прямого умислу та корисливим мотивом. Суб'єктом цих злочинів можуть бути особи, яким на момент скоєння злочину виповнилося 14 років. Більшість корисливо-насильницьких злочинів віднесено законом до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів (ст. 12 КК України) [3].

Насильство за цих умов можна охарактеризувати як цілеспрямовану форму поведінки, що здійснюється у фізичному та психічному впливі на тілесну та психічну сферу потерпілого. Фізичне насильство передбачає протиправний вплив на організм іншої людини, скоєний проти її волі. Психічне насильство полягає в погрозі застосувати фізичний вплив негайно або в майбутньому. Є такі групи корисливо-насильницьких злочинів за спрямованістю посягань: 1) проти життя та здоров'я особи (вбивства з корисливих мотивів, вбивства на замовлення); 2) проти власності (грабeжі, розбій, вимагання); 3) проти громадської безпеки (бандитизм). Питома вага вказаних груп злочинів у вибіркового масиві становить 92,4 %, що зображає структуру генеральної сукупності [4, с. 113].

Отже, на підставі вивчення праць учених, статистичних даних та у результаті проведених досліджень до основних корисливо-насильницьких злочинів, які скоюються щодо іноземців, можна віднести: вбивство з корисливих мотивів (п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України), грабeж, поєднаний із насильством (ч. 2 ст. 186 КК України), розбій (ст. 187 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), бандитизм (ст. 257 КК України).

Важливим структурним елементом криміналістичної методики розслідування злочинів є криміналістична характеристика.

На думку В.А. Журавля, криміналістична характеристика займає ключову позицію, є інформаційною моделлю, у якій відбиваються якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, тобто ті, що притаманні цьому масиву злочинів, і специфічні, які дають змогу відокремити його від інших груп злочинів. Водночас головною відмінністю цієї моделі є те, що всі елементи, які входять до її складу, становлять певну систему й розглядати їх один від одного недоцільно [6, с. 155–156].

Криміналістична характеристика злочину тлумачиться як система узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) злочинів, що проявляються у способі та механізмі діяння, обставині його вчинення, особі суб'єкта злочину, інших обставинах, закономірний зв'язок яких слугує основою наукового та практичного розв'язання завдань розкриття та розслідування злочинів [6, с. 154].

Отож криміналістична характеристика є основою формування методики розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців.

До її основних елементів належать: предмет злочинного посягання, спосіб скоєння злочину, обстановка скоєння злочину, слідова картина злочину, особа потерпілого, особа злочинця. Саме згідно з вказаною структурою доцільно розглядати криміналістичну характеристику корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців.

Предмет злочинного посягання. Цілоком влучними є слова В.Я. Тація, що поняття «предмет» злочину має потрійне значення: предмет охоронюваного суспільного відношення; предмет злочину; предмет злочинного впливу [7, с. 58]. Предметом посягання корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців, є переважно гроші (зокрема, в іноземній валюті), цінні речі, засоби комп'ютерної техніки, мобільного зв'язку, прикраси. Також серед «нових» предметів корисливо-насильницьких посягань з'явилися правостановлюючі документи, цінні папери, майнові права на нерухомість (незаконне позбавлення волі та викрадення іноземців, вбивства на замовлення іноземців) та ін.

Спосіб скоєння злочину. Першим структурним елементом способу злочинної діяльності є підготовка. Підготовка до скоєння корисливо-насильницьких злочинів, що посягають на іноземців, здійснюється за умови планування. Здійснюється вибір об'єкта посягання (застосовуються розвідувальні дії, суттєву роль на цій стадії відіграє віктимна поведінка майбутньої жертви), після чого відбувається вивчення об'єкта майбутнього посягання; здійснюється підшукування та пристосування засобів і знарядь скоєння злочину, розроблюється план злочинних дій, визначаються ролі співучасників, застосовуються заходи щодо забезпечення алібі причетних до скоєння злочину осіб. Отже, на стадії підготовки відбувається вибір й конкретизація способу заволодіння майном, заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи, а також підготовка необхідних технічних засобів, засобів і знарядь, за допомогою яких буде реалізовано злочинний намір. Також на стадії підготовки проводяться попередні дії щодо вибору способу приховання слідів злочину, зокрема приховання чи збуту викраденого.

Способи безпосередньої реалізації злочинних дій щодо скоєння корисливо-насильницьких злочинів стосовно іноземців є різноманітними, передусім вони залежать від виду конкретного злочину. Наприклад:

– спосіб скоєння корисливих насильницьких злочинів проти життя та здоров'я (вбивства з корисливих мотивів і вбивства на замовлення) щодо іноземців полягає у діяннях – посягання на життя іншої особи; наслідках у вигляді фізіологічної смерті потерпілого; причинному зв'язку між вказаними діяннями та наслідками. Найчастіше умисне вбивство вчиняється шляхом дії, спрямованої на порушення функцій чи анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої людини. Мотив і мета злочину підлягають обов'язковому з'ясуванню, оскільки під час скоєння корисливо-насильницьких злочинів вони є кваліфікуючими ознаками;

– спосіб скоєння корисливо-насильницьких злочинів проти власності (грабежі, розбої, вимагання) щодо іноземців полягає у протиправному заволодінні чужим майном шляхом застосування чи погрози застосування насильства;

– спосіб скоєння корисливо-насильницьких злочинів проти громадської безпеки (бандитизм), де потерпілими є іноземці, полягає в тому, що його специфічними проявами є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваному нею нападі, що посягає на іноземця;

– спосіб скоєння інших корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців, зокрема незаконного заволодіння транспортним засобом, незаконного позбавлення волі або викрадення людини, полягає в умисних діях, спрямованих на заволодіння транспортним засобом і людиною насильницьким способом і з корисливих мотивів.

Важливо, що насильницький спосіб становить зовнішній вияв корисливого мотиву в проекції на кінцевий результат дії. Цільова заданість та інструментальна своєрідність мотивації корисливо-насильницьких злочинів дає підстави говорити про їхню підвищену суспільну небезпечність [4, с. 15–20].

Як свідчать практичні дані, під час скоєння корисливо-насильницьких злочинів до іноземців переважно застосовується фізичне насильство. В окремих випадках застосовується психічне насильство. Це пов'язано з тим, що злочинці розраховують на тимчасовість перебування іноземців на території України, що потерпіла особа не матиме часу й можливості звертатися до правоохоронних органів за фактом скоюваного щодо нього корисливо-насильницького злочину. Опір і протидія потенційної жертви долається максимально швидко.

Спосіб скоєння корисливо-насильницьких злочинів, скоєних проти іноземців, характеризується використанням засобів і знарядь. Ідеться про вогнепальну та холодну зброю, вибухові пристрої, предмети господарсько-побутового призначення (ножі, сокири, молотки, викрутки), підшукані, виготовлені та спеціально пристосовані предмети (бити, шматки арматури, наручники, електрошокери), пневматичну, травматичну, газову зброю.

Наприклад, липневої ночі 2020 року до поліції Києва надійшло повідомлення лікаря, що до медичного закладу звернулося двоє 20-річних студентів-іноземців із вогнепальними пораненнями нижніх кінцівок. Під час відпрацювання цієї інформації поліцейські встановили, що потерпілі отримали поранення о 21:30 на вул. Коновальця, що в Печерському районі столиці. Під час конфлікту невідомий кілька разів із вогнепальної зброї вистрілів у бік чоловіків, у результаті чого двоє іноземців отримали поранення ніг. Згодом вони самостійно звернулися до лікарняного закладу. На місці скоєння злочину поліцейські провели низку першочергових слідчих дій. Зібрані відомості за цим фактом внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань [8].

Наступним елементом способу є приховування злочинів.

Способи приховування злочинів В.О. Овечкін умовно ділить на дві групи:

а) способи, які спрямовані на перешкоджання отриманню інформації про злочин (переміщення матеріальних джерел інформації про злочин; маскування матеріальних джерел інформації; знищення матеріальних, а в деяких випадках й ідеальних (люди) джерел інформації про злочин; ухилення від явки до органу розслідування; відмова від дачі показань; недонесення);

б) способи, які перешкоджають отриманню інформації про злочин і спрямовані на надання завідомо неправдивої інформації (фальсифікація; інсценування; завідомо неправдиве повідомлення з метою приховування злочину; завідомо неправдиві показання) [9, с. 67].

Однак у багатьох випадках способи приховування корисливо-насильницьких злочинів, скоєння стосовно іноземців, можуть поєднуватися. Найчастіше злочинці застосовують залякування потерпілих-іноземців, надають завідомо неправдиві показання.

Обстановка скоєння злочину. На обстановку скоєння корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців впливають чинники, пов'язані з підвищенням міжнародної соціально-економічної та туристичної активності, соціальних контактів. Об'єктивні чинники пов'язані із загрозливим станом загальнокримінальної активності, бажанням наживи, використанням віктимних груп громадян, зокрема іноземців.

Обстановка скоєння корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців характеризується такими ознаками: просторовими (місце скоєння злочину), часовими (час і тривалість скоєння злочину), речовими (об'єкти на місці скоєння злочину і пов'язаних із ним місцях); індивідуальні особливості дій учасників. Переважно скоєння корисливо-насильницьких щодо іноземців відбувається в населеному пункті, а саме в місті та в нічний час доби (з 22 до 6 години).

Слідова картина злочину. Слідову картину корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців, представлено матеріальними та ідеальними слідами. Унаслідок застосування фізичного насильства утворюється інформативна слідова картина злочину (сліди-відображення, сліди-предмети, сліди-речовини). Факт застосування фізичного насильства передбачає контактну взаємодію одягу злочинців і одягу потерпілих. У результаті такої взаємодії на одязі потерпілого часто залишаються мікрволокна одягу злочинця й навпаки. Також до слідової картини можна віднести документи, що зберегли ознаки скоєного злочину, зокрема документи, які стосуються факту перебування іноземців на території України.

Особа потерпілого. Згідно з п. 6 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» 2011 року [10], іноземцем є особа, яка не перебуває у громадянстві України та є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

На криміналістичну характеристику потерпілого іноземця впливають особливості процесуального статусу у кримінальному провадженні. У низці джерел щодо іноземців використовуються термін «вразливі категорії осіб у кримінальних провадженнях» [11, с. 8]. Отож які додаткові процесуальні гарантії у кримінальному процесі мають іноземці? Підозрюваний та обвинувачений, а також потерпілий, цивільний позивач, свідок, якщо вони не володіють достатньою мірою мовою кримінального провадження, мають право: користуватися рідною мовою; отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою вони володіють; за потреби користуватися послугами перекладача завдяки державі (ст. ст. 42, 56, 62, 66 КПК України). Підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч із представником дипломатичної або консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язано забезпечити адміністрація місця ув'язнення (ст. 42 КПК України) [11, с. 9].

Проведені дослідження засвідчили, що найчастіше потерпілими від корисливо-насильницьких злочинів є громадяни держав-сусідів України. Також типовою є ситуація, коли злочинець теж є іноземцем. Наприклад, ідеться про скоєння злочинів у зоні проживання певних етнічних діаспор.

Відомості про особу потерпілого-іноземця від корисливо-насильницького злочину можна умовно поділити на три групи: дані про взаємини між потерпілим-іноземцем і злочинцем, що скоїв корисливо-насильницький злочин; відомості по поведінку потерпілого під час скоєння стосовно нього злочинних дій; особисті ознаки потерпілого-іноземця.

Варто вказати на таку особливу ознаку потерпілого-іноземця, як віктимність. Це випадки, коли іноземці легковажно ставилися до охорони свого майна, демонстрували свої статки, розпивали алкогольні напої з підозрілими людьми, виявляли легковажність в особистих знайомствах, поширювали інформацію про продаж або придбання цінних речей тощо.

Особа злочинця. Здебільшого злочинні дії було спрямовано на скоєння злочинів проти власності громадян. Нерідко до скоєння такого злочину також причетні іноземці, зокрема громадяни Грузії, Азербайджану, Російської Федерації, Молдови. Характерною ознакою скоєння корисливо-насильницьких злочинів є її груповий характер.

За результатами скоєних кримінальних проваджень варто підсумувати, що типова особа іноземця, що скоює корисливо-насильницькі злочини на території України, – це переважно чоловіки у віці від 25 до 55 років, раніше засуджені за скоєння злочину, у низці випадків теж є іноземцями.

Висновки. Важливість вивчення характеристики потерпілого-іноземця від корисливо-насильницьких злочинів пояснюється певною вибірковістю дій злочинця, яка демонструє взаємозв'язок між ними та впливає на мету, мотив, місце, час, способи скоєння та приховування злочину.

Криміналістична характеристика має вагомe значення для формування методики розслідування корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2020 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113895&libid=100820.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2020 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114138&libid=100820#.
3. Мельник М.І. Корисливо-насильницькі злочини. *Енциклопедія сучасної України* : сайт. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=364.
4. Головін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні : феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків : Право, 2011. 432 с.
5. Журавель В.А. Криміналістичні методики : сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостіль, 2012. 304 с.
6. Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів : курс лекцій / В.К. Весельський, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмичов та ін. Київ : ХМНЦП, 2011. 178 с.
7. Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков : Выща школа, 1988. 198 с.
8. Поліція встановлює обставини вогнепального поранення двох студентів-іноземців на столичному Печерську. *Національна поліція. Київ*. URL: <https://kyiv.npu.gov.ua/news/xuliganstvo/policziya-vstanovlyuje-obstavini-vognepalnogo-poranennya-dvox-studentiv-inozemcziv-na-stolichnomu-pechersku/?fbclid=IwAR1hP3e0Ow49iXtlZnJpkm5wQXETRHAbdnxbyRn0TU6ep-ysVQGA-8JU>.

9. Овечкин В.А. Общие положения методики расследования преступлений, скрытых инсценировками. Харьков : Харьков. юрид. ин-т, 1975. 64 с.

10. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

11. Довідник з кримінально-процесуальних питань для надавачів безоплатної первинної правової допомоги / Касько В., Лісова Ю., Мітько В. Рада Європи : Прецедент, 2017. 36 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-on-criminal-proceedings-for-primary-legal-aid-employees-provi/168078209c>.

УДК 343.98:343.431

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.40>

ФАРИМА М.М.

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ АБО ІНШОЇ НЕЗАКОННОЇ УГОДИ ЩОДО ДИТИНИ

WAYS OF COMMITTING CHILD TRAFFICKING OR OTHER ILLEGAL AGREEMENT AGAINST A CHILD

У статті наголошено, що спосіб як елемент криміналістичної характеристики є переважно повноструктурним елементом, що містить увесь комплекс дій злочинців із підготовки, вчинення та приховування слідів злочинного діяння, які охоплюються єдиним злочинним мотивом. Основним елементом підготовки до скоєння цього злочину є пошук потенційних потерпілих, тобто дітей, щодо яких в подальшому можливо вживати заходи, спрямовані на отримання наживи під час усиновлення або удочеріння, використання у жебрацтві, донорів внутрішніх органів, зйомки відео і фотоматеріалів порнографічного характеру тощо. Звичайно, дитина може бути використана і для примусової праці або сексуальної експлуатації. Пошук потенційних потерпілих може здійснюватися шляхом: цілеспрямованого пошуку; висунення різноманітних пропозицій або створення відповідних умов та ситуацій, за яких ці особи, зокрема й неповнолітні, самостійно звернуться до суб'єктів злочинної діяльності. Типовими способами вчинення є усиновлення (удочеріння) задля наживи; усі форми сексуальної експлуатації; використання в порнобізнесі; втягнення у злочинну діяльність; використання у збройних конфліктах, виконання дітьми бойових завдань, примусова праця або примусове надання послуг; вилучення органів; проведення дослідів; рабство. Крім того, проведений аналіз вивчених кримінальних проваджень показав, що торгівля дітьми здійснюється наступними способами: з використанням обману, шантажу, службового становища, або батьками, усиновлювачами; уразливого стану дитини; із застосуванням або погрозою застосування насильства; іншим шляхом (переконання, вмовляння тощо). Зроблено висновок, що дії, спрямовані на приховування торгівлі дітьми, можна згрупувати так: приховування слідів кримінального правопорушення може виявлятися у формі знищення засобів, документів та предметів, які застосовувалися під час учинення торгівлі людьми; виїзд із населеного пункту; приховування маршруту переміщення жертв; активний вплив на свідків, потерпілих щодо давання ними неправдивих свідчень чи відмови від них; давання неправдивих показань чи взагалі відмова їх давати; знищення або приховування необхідного обладнання, знарядь, засобів і матеріалів, спеціальної літератури, цифрової інформації, яке використовувалось у злочинних діях.

Ключові слова: діти, торгівля дітьми, незаконна угода щодо дитини, спосіб вчинення, розслідування, слідча (розишкова) дія, негласна слідча (розишкова) дія.

© ФАРИМА М.М. – здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності (Національна академія внутрішніх справ)